

bozovolnice G. W. Hofmann

NOVICE

šolstva popisno
Z. G. W. Hofmann

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiwels.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 9. marca 1853.

List 20.

Priporočilo zastran krompirja našim kmetovavcem!

Ker se bliža čas, da se bo krompir sadil, bi utegnile prav biti našim kmetovavcem vnovič na serce položiti, kar so „Novice“ že lani priporočevale: ga kakor kmal se more, to je, prec o prvi pomladi, saditi. To priporočilo se bere tudi v časniku narodne Francoske akademije kmetijstva, obertnijstva in kupčijstva (Journal mensuel des travaux de l'academie nationale agricole etc. *), ktera po mnogih skušnjah francoskih kmetovavcev svetuje, ne muditi se s sadilam krompirja berž o prvi spomladi. Čeravno pri zgodnjem sajenju krompirju marsiktera kal še morebiti pozébe, se vendar zgodnji krompir čverstejši v rasti obnaša in bolj zdrav ostane, kakor pozno sajeni.

Tudi so skušnje učile, da se je krompir na jesen sajen prav dobro obnesel, posebno na dobro gnojnih njivah po lanu in konoplji, ki se posebno priporočajo za pridelovanje zdraviga krompirja.

Močno hvalijo Francozi tudi krompirju namenjeno njivo v jeseni pognojiti, in ga na tako v prvi spomladi preorano polje prec saditi.

Iz vsih skušnjah na Francoskim je očitno, da se na jeseni pognojeno njivo zgodnjem sajenju krompir nar boljši obnaša.

Preteklo leto so tudi skušnje na mojem gradu na Fužinah pod Ljubljano pokazale, da tistiga krompirja, ki smo ga zgodnjem (mesca sušca ali marca) sadili, se je nar več pridelalo, tudi je bil prav dober in je celo malo gnjil.

Pozneje, 18. majnika, sajeni krompir, čeravno imenitne sorte iz Francoskiga (mókar, farinose) je scer prav lepo pognal, pa je kmalo omedlel in zlo gnjil.

Še pozneje sajeni krompir, to je, mesca rožnika ali junia, je skorej vés sognjil.

Naj bi se kmetovavci po Slovenskim po tem ravnali in kmal ko morejo krompir saditi!

F. Terpinc,

predsednik kmetijske družbe.

Podúk v hmeljoreji.

Do sedaj po Slovenskem še malo znana hmeljoreja (Hopfenbau) po nekterih deželah, kodar jo spogajo, tako obile pridelke donáša, da se nam potrebno zdí, jo tudi Slovencom priporočiti, in v

*) Nazóci oménik narodne akademije kmetijstva, obertnijstva in kupčijstva v Parizu nam dá vsečo prilóžnost povedati, da je slavna akademija prečastitennu predsedniku krajnske kmetijske družbe g. F. Terpinc-u lani akademijni diplom poslala in ga za svojega uda izvolila.

Vred.

tem namenu po željah mnogih kmetovavcev hmelja popis, rejo in obravnavo pridelka po nar izverstnišem navodu Fr. W. Hofmana v Pragi v kratkem tudi po „Novicah“ zglasiti.

Hmelja popis.

Iz korenin, kakor les terdih, poganjajo vsako leto prve dni pomladi štirivoglate mladike, ktere se po bližnjih oporah opletajo in 30 do 40 čevljev visoko zrasedo. Perje, razcepljeno v 3 do 5 lopatic, je 3 do 6 pavcov dolgo, na verhu nekoliko manjši.

Hmeljova spóla raseta enako konopli vsak-sebi; nektere stebela so namreč zgolj moškega, druge spet le zgolj ženskega spóla. Moški ocvetejo, in cvet se osuje, brez da bi kaj hmeljnih steržkov napravil. Ženski spol napravi steržke enake mecesnovim, v kterih tiči pod vsakem perescem konopli enako zerno ob času zrelosti obdano z rumeno smolo, ktero hmeljovo moko imenujejo. Po množini te moke se ceni vrednost hmelja.

Sploh se razdeli hmelj v divji, in v pitani ali žlahni hmelj.

Divji hmelj rase po celi Evropi v borštih in mejah, tudi v Ameriki ga je veliko. On napravi veliko zernja, pa le malo moke; za tega voljo olarji steržke divjega hmelja komaj del memo steržkov pitanega hmelja cenijo, ter ga le ob pomanjkanju ali o hudi dragini pitanega rabijo.

Pitani ali žlahni hmelj.

S posebno obravnavo zboljšani hmelj, kteri napravlja veči steržke memo divjih z obilo hmeljovo moko pa malo ali clo nič zernja, imenujejo pitani ali žlahni hmelj.

V Evropi se dobi dosto žlahnega hmelja, zato ni prašanja po divjem, in ravno zato se jemljejo sadike za napravo novega hmeljoverta od pitanega hmelja. Sadike moškega spóla so v hmeljovertu nepotrebne, ker sadike ženskega spóla ne potrebujejo oplode za priredbo dosto hmeljove moke ali smole; semensko zernje pa za rabo nima nobene vrednosti, ker ni navada hmeljovih sadik iz semena ravnati, marveč jih od starih žlahnih štorov jemati.

Sadike žlahnega hmelja usečno posajene poganjajo prvo leto mladike za perst debele in do 16 komolcov, to je, 4 sežnjeve, naprejšne leta clo do 28 komolcov dolge. Cvet ali steržek ženskega spóla žlahnega hmelja zrasedo navadno za pavc tudi za 2 pavca dolg, kteri dozorjen ima biti na spodnjem tanjšem koncu zapert, rumenkasto zelen, gost, skoro štirivoglast v peclu, in v sterženu tenak, brez semena, pa z obilo hmeljevo moko in smolo.

(Dalje sledi.)

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 12. marca 1853.

List 21.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Sorte hmelja.

Hmelj se po varnosti zemlje, lege in obravnave presorta ali preverže. Razločijo se 4 sorte žlahnega hmelja, namreč: svitlo-zeleni, tamno-zeleni, rudeči in zgodnji.

1. Svitlo-zeleni hmelj.

Ima znamenito robate, dva pavca dolge cvete ali sterške blede zelenkaste barve in z obilo zernjem, do 20 v enem. Nar rajši scer rodi med vsimi sortami; vendar ima majhino vrednost, ker ima le malo hmeljove moke in smole v sebi.

2. Tamno-zeleni hmelj.

Cvetje tega hmelja je temne barve, komaj pavc ali k večim poldrug pavc dolgo; na zgornjem koncu z narazen stoječimi peresci napravi veliko zernja; ima malo pa ostro dušeče moke, malo smole, rad rodi in je malo boleznim podveržen; v ceni je na pol in tudi še več nižji memo nar boljšega.

3. Rudeči hmelj.

Njega vilice in peclji so rujavkasti, cvetje (sterški) od vetra oplazeno dobi o zoru rumenkasto-rudeče in rudečo-rujavkaste lisice. Ta sorta se dá razdeliti v dve podsorti, namreč v brezzernatega nar boljšega, in zernatega nižji cenjenega.

Brezzernati se zverže v zernatega v nar boljših krajih, ako se med sadikami ženskega spola pustijo stati sadike moškega spola, ali če se s premočnim gnojem gnoji.

Brezzernati nar žlahnejši in nar dražji hmelj je spet dvojne sorte, namreč: močnorastni, kakor poljski in nemški, z obilo moke in smole, močno diši, je seobno dober za ol (pivo).

Višji vrednosti memo tega je rudeči česki (pemski) brezzernati hmelj posebno iz mesta Zateča (Saaz). Zateški hmelj obseže vse lastnosti, katerih je treba olu dajati, namreč dober okus in stanovitost, to je, da se ne skisa.

4. Zgodnji hmelj.

Se le malo kje narajma; sem ter tje se najdejo samotne stebela po hmeljnikih. Razloči se od sprednega le v tem, da že mesca velcega serpana (augusta), uni pa še le kimovca (septembra) in listopada zori.

Kako velike hmeljnike je varno saditi?

Reja hmelja zraven družih kmetovavskih opravil zagotovi dober dohodek, kateri včasih v enem letu splača vse stroške naprave hmeljnika. Pa ta vabilni dobiček naj nikogar ne zapelje prevelicah

hmeljnikov si napraviti, da bi petino polja preseegli. Pomisliti je, da hmeljniki potrebujejo veliko veliko natiča, večkrat ob letu neutegoma dosti delavcov. Res! po malem opravila je v hmeljniku od začetka pomladi do konca jeseni, — sila veliko ga je pa ob času obrezovanja, natikovanja in ob zorenju. Več ko je o teh časih delavnih rok v hmeljniku, in nagleje ko se dela opravljajo, toliko gotoviši je dobiček. Kdor ne zamore teh del o pravem času opraviti, ima gotovo škodo na pridelku.

Za tega voljo naj vsak gospodar dobro dobro prevdari: koliko delavnih rok ima v svoji oblasti, ali prav za prav, koliko jih potrebuje za druge kmetovavske dela; po tem naj si zasadi hmelnik, ki ga gleštajo delavci ob časih, kadar ni družega dela.

Zvedeni hmeljnikarji svetjejo, naj hmeljnik stotine polja pri nobenem kmetovavcu ne preseže, ker že tak majhen prostor pobere perve tri leta, preden kaj pridelka donaša, veliko dela in dnarnih stroškov, in na zadnje, če se vsaktero delo o pravem času ne opravlja, vès pridelk v zgubo gre, ali pa se le slabo malovredno blago dobi.

Kdor misli hmelj ravnati, mora koj skerbeti za natič, bodi si jelov, smrekov, borov ali tudi brezov. Kdor nima tacega lesa, naj si ga neutegoma zaseje na priličen prostor, polovico manjši kot ima hmeljnik biti. Za prvo leto so dosto močne in dolge verbove, jelove ali smrekove veje.

Dobro je, da se hmeljniki vstric eden družega, ne pa raztreseno zasadijo, ker zavetje zagotovi dober pridelk. (Dalje sledi.)

Pomočki,

kako bi se ladanjci *) (kmetje) mestnjanom v omiki bolj približali.

Predragi kmetje!

Po čim so pošteni in blagosercni možje že davno hrepeneli, se je v naših dnevih pred našimi očmi dovoljno zveršilo. Služnosti spona so se Vam z rok snele; postali ste slobodni posestniki svojega imetka, uversteni med stanove častite. Očividno se je pokazalo, da ste vi jača deržavina podpora, ko še tako jaka in številna armada; da ste vi uno sadonosno drevo, katero večidel vsi drugi stanovi na jagmo obirajo, kakor čebele medeno-cvetečo lipo; da sta poljedelstvo in živinoreja siska, ki deržavo bolj gotovo hranita, ko vse zlate in sreberne rude; zakaj kjer poljedelo v polnem cvetu precveta, tam se množi tudi ljudstvo, ljud pa je pravo deržavino bogastvo.

Kakor ima pa vsaka reč dvé strani, dobro in slabo, tako je tudi s stanom vašim.

*) Ladanjci od ladanja (Land, campagna) je gotovo lepa beseda, ker popolnoma izrazuje kmetiško važnost. Pis.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Izbera sadik.

Hmelj se zaredi po koreninah. Kdor si želi dobrega pridelka, naj oskerbi sadike iz nar boljšega kraja, in od tam nar žlahnejših, da se mu stroški splačajo, in tudi gruntni dohodek zboljša. Kakor se je pri vsakterem poljskem pridelku le od dobrega, zdravega in popolnoma dozorjenega semena hvaležin dobiček nadjati, tako se morajo tudi hmeljne sadike od nar manj 4 leta starih štorov jemati. Sadike mlajših štorov zdvijajo, in pridelk ima malo moke, pa veliko semena, je le nisko cenjen.

Pred sajenjem morajo sadike dobro preventiti, sicer mladike odganjajo, preden se dobro vkoreninijo, in za naprej vedno hirajo, šibke mladike odganjajo, in slab sad donasajo.

Zrak za hmelj.

Hmelj raste v gorkih in tudi v merzlih krajih, v planjavah, pa tudi na gorah; vendar naj bode hmeljnik vselej v zavetju, sicer se ga bo malo pridelalo. Hudi vetrovi potergajo mladike ali jih odvijajo s prekel, ali clo prekle polomijo, in celi hmeljni germ na tla veržejo.

Hmelj ljubi veliko sonca; torej mu je vsečna lega proti poldne, kjer mu kak boršt ali stermi hrib solnčnih žarkov ne prestrega. Nar bolj pripravne za hmeljorejo so plitve doline, do katerih močni viharji ne morejo. Ker je pa malo tacih krajev, so tudi druge lege dobre, da le niso na vihar- nih krajih.

Zemlja za hmelj.

Zemlja hmelju nar vsečniši je debela, gorka, s peskom namešana, rodovitna, nekoliko mokroto deržeča ilovka, kjer voda ne nastopa. V taki zemlji nar žlahnejši hmelj zraste.

Slabši ko ta, pa vendar prav dobra zemlja je hladna nekoliko s šuto namešana.

Veliko slabši je merzla mastna ilovka; še slabši peščena zemlja, na kateri se hmelj le v mokrih, zlo rodovitih letih dobro obnaša, sicer pa revno raste.

Vse drugačne zemlje niso za hmeljorejo, zlasti pa taki kraji ne, kodar voda nastopa, in dlje časa stoji, ker v dlje časa pod vodo stoječih kra- jih korenine pri štorih poginjejo, in tako hmeljovi štori pod zlo gredó.

Njiva, v katero čmo hmelj saditi, mora biti globoko prerahljana, in močno zagnojena. Tako njivo je treba po krompirju koj nar manj 8 pavcov globoko preorati, dobro prevleči, in čez zimo v miru pustiti. Pomladi je prvo delo, da se vdela na pregnojena in zrušena zemlja z drevesom, ki ima širok lemež in dolgo desko, posname in na stran odrine, po tem pa spodnja mertvica dvakrat ali clo trikrat na nasprotno stran vdela na zemlje, če je mogoče, dva do tri čevlje globoko, vzdigne in odrine. Je ta spodnja zemlja pusta, nerodovita, jo je treba, preden se orje, dobro pognojiti, da se enakomerno z gnojem zmeša in pregnoji.

V na to vižo narejeno globoko brazdo se na prvo z drevesom verže vdela na pregnojena in verhte pa na drugi strani ležeča iz tal vzdignjena prejšna mertvica. Je to opravljeno, se še znižani razori dobro preorjejo in zrahljajo, in na zadnje celo polje tako dolgo vlačí, da je povsod ravno.

Po tem delu pride razpostava količev za znamenje: kam se bojo hmeljove sadike posadile. Ti količki naj bodo na vse strani po tri, v rodoviti

zemlji 3¹/₂ do 4 čevlje narazen in do tri čevlje dolgi. Sedaj se le nasleduje vsaja sadik.

Pred vsajo veljá na tanjko pregledati sadike: al so še žive, ne strohnele, in tudi ne suhe. To se spozna, če so še voljne in se dajo šibiti brez da bi se lomile. Od daljnih krajev poslana ne smejo biti vgrete, ne zaduhle, ne plesnjeve, ne gnjile in tudi ne suhe; prevenjene naj bojo saj še debelosti mazinca z dvéma verstama kali, da ena na zgor, druga na spod zamore odganjati.

Nar boljši se dajo sadike pošiljati v oskih sod- cih, ovite z mahom.

Na sončno ali poldnevno stran vsakterega za- taknjenega količa se naredi tikoma osem pavcov globoka jamica, v katero pridejo dve močni ali tri slaběji sadike, vse skup tikoma h količu z gor ober- njenimi kalni. Za tem se potlači nanje veržena zemlja; verh njih se pa še dva pavca rahle zemlje verže; tako ostane pri vsakem količu dva do tri pavce globok jameč, zato, ker so sadike večidel tri do štiri pavce dolge. (Dalje sledí.)

Pomočki,

kako bi se ladanjci (kmetje) mestnjanom v omiki bolj približali.

(Dalje.)

Ti za vas tako potrebni podúk bi vam v obilju delila prosveta (razsvitlenje uma), ki nič drugega ni ko budilo uma k mišljenju, da zmožin in jak postane v enakih zadevah in okoluostih sam najti resnico, kar že zmožnosti vašega duha zahtevajo od vas.

Hrepenilo po vedno večem znanju in žejo po res- nici nam je premodri stvarnik zasadil globoko v naše serce. Le poglejte dete, ki komaj razumeva vaše be- sede, kako se žuri iz nevednosti se izkupati. Vsaki dan več vé, in ko se več nauči, več postaja njegova radovednost. Vse izvijeva, ker bi rado od vsega iza- znalo uzrok. Ta radovednost nas sprema (prati) od zibeli tje do groba. Kdor ti nagib k bistrenju uma in rastenju v vednostih v sebi zaduši, se poživini, živí v nevedestvu, sirovosti in stradežu, kar se ne vidi samo pri posamnih človekih, ampak pri celih narodih, ker se nabena stvarnikova postava brez kazni prelomiti ne da.

Kristianska véra, človeštvu razodeta volja božja, nam stavi Boga za uzor, kteremu vedno enakeji prihajati imamo; nam razvijati veleva zmožnosti duha, sko- pariti s prejetimi talenti in se pripravljati za nebesa.

Zveličar naš, odsij večnega Očeta, ni poznal ve- čega veselja ko učiti nevedne, ki so za resnico imeli odperto serce. To veselje mu je bilo čez jelo in pilo. Vedši pri Jakobovem zdencu nasledke svojega pogovora s Samaritanko, ni mogel jesti od same radosti. Učenci ga nude, on jim pa veli: „jaz imam jesti jed, od ktere vi nič neveste“. Nerazumivši njegovih besed so mnili, da mu je kdo jesti prinesel. Zdej jim recno in določno pové: „to je moja jed, da dopolnem voljo unega, kteri me je poslal, da obavim njegovo opravilo. Kaj napra- vite, da čez štiri mescé žetva pride? Lejte! polja so že bela za žeti“ — in kaže na bližajoče se Samaritane.

Z Jezusovim duhom nadušeni misionari lotéci se razširevanja vére, gledajo vselej vstanoviti tudi šole; s čim so tudi naši verli siovenski misionari v srednji Afriki začeli.

In kako ne bi, kadar prosveta in omika ni samo pospešnica časnega blagostanja, ampak je ona tudi ena zmed unih popolnomast, ktere si mi prisvojevati imamo, da Bogu bolj enaki postajemo. Zaverševati nemoremo telesa, ki je minljiv prah, in ga na smertno uro slečemo ko razderto opravo, neumerlega duha pa smo dolžni in

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik Dr. Janez Bleiweis.

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 19. marca 1853.

List 23.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Obdelovanje hmeljnika v prvem letu.

Hmeljne sadike odganjajo o tréh tednih, če je vreme vgodno, če je pa mokro in merzlotno, komaj o šestih.

Po hudem nalívu je treba pogledati, al se zemlja ni zlo sterdila, da mladike ne morejo skozi predreti, ampak da se lomijo, in pod skorjo rume-nijo, kar bi znalo veliko sadik pokvariti. Ti škodi v okom priti, je treba sterjeno skorjo pazljivo, da se mladike ne presekaajo, zrahljati ali clò odpraviti, in druge rahle zemlje na sadike lohkomu nametati.

Ko mladike toliko dolge zrastejo, da jih je moč okolj palic ovijati, naj se to nemudoma stori, da se po tléh ležeče ne pohodijo in potarejo.

Ovijajo se pa mladike od desne proti levi roki.

Koj po ovitju naj se jamči okolj palic večidel z zraven ležečo zemljo zasujejo.

Tako je prvoletno delo v hmeljniku do jeseni dokončano, razun da se včasih poznejši mladike enako zgodnjim na palice ovijejo.

Ker prvo leto hmelj malo sence dela, se zná brez škode za hmeljne sadike po vmesnih prostorih repa, kavlje, pesa, zelje, tudi prtilični fižol, tode vselej v primerni daljavi od hmeljnih sadik zasaditi ali vsejati. Bodi naj pa med hmeljkaj zasajenega ali nič, vedno je treba skerbeti, da je hmeljnik čist vsega plevéla.

V jeseni je treba vse hmeljne mladike za en čevelj od tal porezati in jih za klajo ovác koj zelene ali posušene porabiti; na to količke izpuliti in pod streho spraviti; na zadnje pa celi hmeljnik pognojiti ali saj na vsako hmeljno sadiko dvé do tréh vil, če le mogoče, kravjega gnoja vreči, in podolgoma, potem pa po čez hmeljnik tako pre-orati, da prva brazda gré tikama pri sadikah, brez jih raniti ali zrezati, in da zemlja pade od vsih ští-rih strani verh gnoja na hmelj, in da v sredi med hmeljnimi verstami ostane razor.

(Dalje sledi.)

Pomočki,

kako bi se ladanjci (kmetje) mestnjanom v omiki bolj približali.

(Dalje in konec.)

Ljubi kmetje! slušajte tedaj svoje prijatle, ki le vam v korist svetujejo napravo šol; ravnajte se po svetih, ki vam jih dajejo za omiko vašo nadušeni duhovni, in gotovo boste dobili dobre šole, kjer se bodo vaši otroci učili majhni, kar jim bo velikim v prid: pobožnosti, vljud-

nosti, poštenosti, snage, delavnosti in mnogih vednost, na ktere se opira umno kmetijstvo, umetno rokodelstvo itd.

Spoznavši potrebo šol pa boste tudi spoznali koristnost branja dobrih časnikov, ki soznanjajo človeka z vsim, kar zadeva njegovo posvetno in dušno srečo, — ki mu razodevajo skušnje zobraženih in razsvitljenih dežel, — ki nam naznanjajo kar se po svetu godí, da človek, ki je ud velike družíne, ne ostane neveden divjak, ampak zveden, umen in pobožen deržavljan.

Branje dobrih časopisov bi še druge blage nasledke imelo: mnoge nerodnosti bi se umikale koristnim podukom ob nedeljah; želja po branju bi se pri mnogih vnela; marsikdo bi zamudil kerčmo, poslušaje zanimive nauke in novice.

Velik vtok na zobraževanje vašega uma in serca bi imele tudi knjižnice (bukviša) po farah vpe-ljane, ker bi se po ti poti brez velíkih stroškov soznajali z najboljšimi bukvami, ki spadajo na blagor duše in prid gospodarstva v vsih razdelkih. Malopridnih bukev mi še v slovenskem jeziku nimamo; treba je le pazno čuti, da jih tudi v napredek ne bomo imeli. Ker pa manj premožni kmet ni v stanu vsih bukev si omisliti, ki bi jih rad prebiral, bi se tem željam nar lože vstre-glo, ako bi se pri vsaki fari napravila iz majhnih done-skov ukaželjnih faranov primerne bukviša; družtvo sv. Mohora zamore biti o tem važna pripomoč.

Zopernikom pa kmečke prosvete bi se pri ti priči ugodno svetovati dalo: naj bi blagovolili podati se v kraje proti sončnemu izhodu; velike brašnje ali popetnice jim ravno sabo ne bo treba vzeti. Tú bodo zadevali na bajte, ki še 10 fl. niso vredne. V teh kočah biva po 10 meških glav, ki škope si narediti neznajoči po streš-nih letvah slame namečejo, kakor naši kósci o košnji sena na svoje kolibe; verh nje devajo veje in prekle de-bele, da je veter odnašati nemore. V stanice, bolj ber-logom ko sobam enake, svetlo sparoma prihaja skozi lino, ki se ob večerih z lesenim ploškom zapira! Zavolj pomanjkanja prostora pod streho sedí kuretina zunej na drevesih. Živini se ne polaga v hlevih, ampak se na božji van izpušča k stogom, ki okoli koč stojé.

Mislím, da večega mraka uma več ni treba. Tú se naj po sercu naslajujejo! Kobe.

Zgodovinski pomenki.

IARMOGIO. AVG. SACR.
C. MARIVS. SEROTINVS EX. IVSSV.

Rastožil Davorin Terstenjak.

(Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«)

Noričani in Panonci

Veselijo moj pogled.

A. Kremlj.

Od zelene Pohorske gore se začne prodnasta rav-nina, kateri pravijo ptujsko polje. Vsaka stopinja,

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Eleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 23. marca 1853.

List 24.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Obravnavava hmeljnika v drugem letu.

Za drugo leto mora biti natič daljši, 9 do 12 čevljev dolg, in na debelem koncu do poldruziga pavca debel. Vsake sorte les je dober za to; smrekov, jelov, mecesnov, brezov, jesenov itd.

Ti količi naj bodo ali čisto ali saj na eni strani obeljeni, da se posušijo, in se pod kožo ali ljubom merčesi ne zaredijo. Špiči naj se pa tako, da so špice trivoglaste, namreč, da se kol na dvéh straneh zaseka, tretja stran pa ostane, kakor je zrasla. Take špice tičijo terdnejši v zemlji, kot okrogle, in veter jih težje omaja.

Natični koli naj se nasekajo, belijo in špičijo pozimi, da se do dobrega posuše, ker sicer sirovi ali samo prevenjeni v zemljo pridši, kar jih v tla pride, se zadušé in naglo zgnijejo.

Pomladi, koj ko hmeljove sadike začenjajo iz tal bukat, to je, mesca malega travna, je treba zemljo, ki je bila jeseni na hmeljne sadike z drevesom veržena, na enako vižo spet stran vreči. Al prav marljivo naj se to opravlja, ne da bi se hmeljne sadike zrušile ali clo potergale. Iz tal moleče prirezane mladike kažejo oratarju, kako gré drevó brez škode peljati.

Po tem pride na versto

obrezovanje.

Obrezovanje je nar važniši delo pri hmeljoreji, ker na tem je nar več ležeče, zakaj dobro obrezovanje je temelj požlahnjenja hmelja, brez kterega se ni nadjati dobrega pridelka, naj se druge dela še tako dobro opravljajo. Celó divji hmelj se da sčasoma po pravem obrezovanju požlahniti; pa tudi žlahni hmelj zdivjá, če se nič ali ne prav ne obrezuje.

Prav se pa obrezuje takole:

Na verhu se mora prirezati do četert pavca verh predletne sadike, in odrezati se morajo vse korenine, kar jih je manj kakor pol čevlja pod zemljo. Tako obrezani štor napravi spet nove korenine, požene nove mladike, nastavi peresa in cvetje; semena delati mu pa moči manjka; namesto njega napravi veliko moke in hmeljove smole, kar mu ravno veliko vrednost daja.

To obrezovanje se pa takole zdeluje: En delavec odkopuje zemljo proč od štora, da do spodnjih korenin pride; drugi delavec obrezuje štor, kakor je bilo gor rečeno s krivcom enakim vinske-mu nožu. Če je treba, dene tretji delavec nekoliko gnoja okoli štora in vse skup zagerne dva pavca visoko verh štora s perstjó.

Manj persti verh štora stori ob suši, da štor kasno odganja, več persti pa, da se veliko mladik zaduší.

Ako po obrezovanju pride hud naliv, stepe rahlo perst v skorjo, ktero je treba proč vzdigniti enako kot sadikam v prvem letu. Umerle sadike gré koj z družimi nadomestiti, da hmeljnik ne ostane plešast, ker pozneje zasajene sadike v senci odrašenih se ne zamorejo več krepko vrasti. Po opravljenem tem delu naj se čisto čisto poberejo vsi obrezki, da ne odganjajo, in pravih štorov ne zatirajo.

Nadomestiti se pa znajo suhe sadike tudi z grebenicami od bližnjih štorov, ako so zadosti dolge in močne.

Odkopovanje al odkrivanje štorov pred obrezovanjem je dvojno, namreč: ali je okroglo krog vsacega štora posebej, če je svet osušen in spodnja zemlja rahla, da naglo mokroto popiva, — ali pa gré grape napraviti od štora do štora, če je svet mokroten in spodnja zemlja gosta, deržeča, da mokrote naglo ne požira.

Okroglo odkrivanje derži dlje časa potrebno mokroto pri štoru; grape odtegajo preveliko mokroto od štorov, da ne gnijejo.

Posebne pazljivosti je potreba pri obrezovanju. Premečno obrezovanje zamore ventati sadike, premalo pa, da sadike zdivjajo, namreč če mladike rastejo iz lanjskega lesa, ne pa iz štora. Korenik od verha se ne smé preveč porezati, sicer štor opeša; pa jih tudi ne preveč pustiti, sicer ostale verhnje korenine začnejo samosvojno rasti, in spodnji štor enako opeša. Obreza naj bode vedno gladka, z ojstrim nožem opravljena.

(Dalje sledi.)

O zadevah poslov.

Gospodarji in gospodinje se dandanašnji vedno bolj zastran slabih in razujzdanih poslov pritožujejo. In gotovo je, da je pritožba o napakah pravična. Ni tedaj čuda, da po vsih deželah se razlega klic po novih ostrih poselskih postavah. Al bojo pa same postave, če še tako dobro osnovane, odvernile mnogoverstne napčnosti, o kterih se gospodarji in gospodinje pritožujejo? Bojim se, da ne! ker v zroko v pokvarjenih poslov ni v samih pôsljih iskati, ampak v mnogih družih okoljšinah, iz kterih izvira jo napčnosti njih.

Kdor pa hoče rano celiti, mora nje natoro poznati.

Kar bomo mi o ti zadevi odkritoserčno govorili, ne zadeva le slovenske dežele, kjer ta kuga zares zlo hudo razsaja in krepkega zdravila potrebuje, ampak dalječ sega tudi čez naše meje. Če tudi v nekterih derževah tu in tam že davno ostre poselske postave imajo, se vendar vsaki dan prepričujejo, da niso dostojne, ker

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 26. marca 1853.

List 25.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Po obrezovanju pride na versto
raznošba in stavba natiča.

Koli ali rahle za natič po danem popisu pozimi pripravljene se peljejo do hmeljnika in delavci jih raznesejo med hmeljne šture dobro pazljivo, da jih vmes, ne pa na šture ne pokladajo, pa tudi, da jih ne preveč in tudi ne premalo ne nanesejo, ker poznejši donašba ali odnašba veliko časa vzame. Vsako pot naj neseta dva delavca po 6 kolov, tako dolgo, da vse verste štorov dopolnita.

Kadar začnejo hmeljove mladike iz zemlje bucati, je pravi čas kole postavljati, ker se vidi: kam natič zabiti, brez da bi se odškodovali hmeljovi štóri.

Kdor ima velik hmeljnik, in se boji, da bi ga postavba kolov utegnila zlo muditi, jih zna tudi koj po doveršenem obrezovanju začeti postavljati, pa naj luknjo ravno zraven kupca napravi, kateri hmeljov štor zakriva. Železni drog (štanga), s katerim se luknje delajo, naj bo 4 čevlje dolg in pave debel, sicer okrogel, spodej špičast, in, od spice gor en čevlj visoko, enak okrogli zagojzdi, zgor 3 pave debel, naprej se pa spet do pavca debelosti na zgubo stanjša, brez robiča, da se lahko iz zemlje potegne. S tem luknjačem naredi delavec luknjo tikama vstric kupca, pod katerem hmeljov štor tiči, v drugoletnem hmeljniku čevlj in 3 pave, v večletnem pa čevlj in 9 pavcov globoko, v katero pride kol ali rahla terdno vsajan. Okoli kola je treba zemljo dobro zabiti, da kol terdno stoji.

Je to storjeno, pride čez malo časa, kakor hitro mladike dva čevlja dolge odrasejo,

napeljevanje in privezovanje mladik h kolom

na versto. V ti namen se pripravi čevlj dolge rezene slame, se preveže v dva do tri pavce debele šope, ki se dobro namočijo, da voljni postanejo, ali pa biče poparjeno in spet osušeno. Vsak delavec vzame en tako pripravljen šop, ga vtakne za pas ali jermen, ki je zategnjen okoli života; odbere pri vsakem hmeljnem štoru zmed odgnanih mladik nar lepših in močnejših čvetero do petero, odterga posamezno vse druge skerbno; iz ostalih se vzame 2 do 3 nar lepših in debelejših, ki se po pedi narazen h kolu privežejo, vselej tako, da se mladike od desne strani proti levi po kolu ovijajo. Nasprotni navite mladike bi se odvile in padle na tla. Povoza mora biti ohlapno privezana, da se mladike ne pretisnejo. Povezovanje se pa tako opravlja, da se konci povóz ravno čez mladiko vkup zasakajo

in proti kolu preganejo. Po pogodni privezbi se še na tleh ostale mladike spulijo, da štora ne slabijo.

Kakor hitro so koli postavljeni, in mladike privezane, pride na versto

okopovanje hmeljnika.

Narpred se vès še poverh ležeči gnoj v jamce zmeče, in z zemljo pokrije, potlej pa celi hmeljnik prekopa, da se plevél zatara in da zemlja bolj dežnico požira. Odrašene mladike, ktere se same ne ovijajo, je treba še drugič, včasih tudi tretjič za seženj in tudi za poldrugi seženj visoko od tal privezovati.

Doli viseče mladike, če so skup zapletene, je treba okoli poldne odplesti, kadar so prevenjene, ne pa zjutraj ali zvečer, ko so čverste, in se lahko odlomijo. Če se pripeti, da še pri narvečji marljivosti verh kake mladike odleti, je treba na taki mladiki razun enega odrastelka vse druge odlomiti, da ostali z vso močjo naprej rastejo in lep hmelj donašajo. Več odraselkov bi šibko raslo, veliko sence v škodo drugim mladikam delalo, pa nič hmelja ne doneslo.

Mladike, ko so verh natiča dosegle, odganjajo stranske odraselke. To je zadnji čas vse mladike, ki so po prvem treblenju odgnale, potergati, in hmeljnik še enkrat okopati, da se plevél s pridom zatara.

Po doveršenem tem delu je treba včasih hmeljnik z lojtrami pregledati, kar je treba, še povezovati, in marljivo paziti, da se stranskih odraselkov kaj ne polomi in tako pridelk ne krati.

(Dalje sledi.)

O zadevah poslov.

(Dalje.)

Tožbe zavolj slabih poslov se slišijo na kmetih ravno tako kakor po mestih, in gotovo je, da so na kmetih ravno tako resnične, kakor po mestih. Pa tudi vzroki so si močno enaki, le s tem razločkom, kar se sploh loči mestjansko življenje od kmečkega. Napake so si med ljudstvom večidel močno podobne, le v unanjih oblikah, v stopnjah višjih ali nižjih itd. najdemo razločke.

Na kmetih se pa vendar manj pravne spačenosti najde, kakor v mestih, ker na deželi je človeštvo vendar še bolj na svoje zemljiše navezano; šege in navade so bolj enojne in proste. Akoravno že tudi na kmetih lišp in šopirnost — poglavna kuga sveta — med posli kraljuje, vendar plačilo, priložnost in druge okoljšine ne pripuščajo, da bi se posli tako prevzeli, kakor v mestih.

Znano je pa tudi, da je nar večji del poslov iz dežele, in reči smémo, da ženski spol saj večidel nepo-

za to ni ugodna, so ljudje že davnej iskali in tudi najdlji snovo (Material), ktera bi to lastnost imela. Ta snova se imenuje tras ali taras. Je kamen, ki nahaja posebno na Nemškim poleg reke Rajna. Glavni obstojni deli njegovi so kremenova kislina, apno in ilovca.

Ako se tras u stopah na droben prah zmelje, z apnam in vodo zmeša, dá izverstno nepokončljivo mavto, ktera pod vodo se uterdi. Začeli so tedaj tras za mavto pri stavbah poleg vodá rabiti, ter ga vodno mavto ali cement (to je, vot) imenujejo.

To je naravni cement.

Nedavno so pa začeli druge enake mešanice napravljati, ktere bi lastnosti naravniga cementa imele. Tako so navadni apneni mavti še nekoliko nepogašeniga apna, zdrobljeniga kremenali kresavnika pridavali.

Na prodaj se dobiva tako imenovani romanski cement, kteriga nar več rabijo, ki večidel iz apna in kremenali obstoji.

Na Laškim napravljajo cement iz tam obilne sperstenine — pucolanska perst imenovane — ki je jako imenitna za vodno mavto.

Angleži so sledeči cement iznajdlji, kteriga po več mestih, kakor u Hamburgu pogostoma rabijo, ter jako hvalijo. Napravi se takole:

Vzame se po vagi 30 delov dobro spraniga in presejaniga peska, 70 delov u prah razmletiga beliga apnjenika in 3 dele zmlete svinčene gladine. Vse to se prav zmeša in pridene se na 1 cent take mešanice 10 funtov lanéniga olja, ktero se pred pól ure prekuha.

Preden se tak cement rabi, je še treba, da tisti deli zidovja, ktere ima cement vkup votiti, se z lanénim oljem namažejo.

S tem cementam se dajo tudi vlažne stene ali mokri zidovi, ktere salnitar razjeda, prevleči in pokriti. Prevleka naj je četert pavca debela; kmalo postane tako terda, da od salniterja ni duha ne sluha.

Dan današnji se mnogo sort cementa in pod raznimi imeni prodaja; pa po imenih se ni treba ravnati, ker vsak gospodar zamore — po zgorej podanim predpisu — cement ali vodno mavto si sam napraviti.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Kakor hitro odrasliki spet na stranéh odganjajo, se začne

obiranje perja,

to je, perje vsih mladik se od tal 2 čevlja visoko obere, marljivo varovaje, da se mladik nič ne odlomi. Dva čevlja od tal rodi že hmelj.

Od zdej do pobiranja hmelja ni več drugzega dela v hmeljniku, razun da se od vetra poderti koli sopet postavijo, in če mladice na kakem kolu doli zderčijo, jih vzdigniti in privezati. Malo pred obiro hmelja popadli koli se ne postavljajo več pokonci, privežejo se na bližnje kole s slamnato povožo.

Hmeljove mladike dobra jéd.

Spomladi, ko se hmeljovi štóri odgrinjajo, se pokaže veliko odraslikov, enacih krompirjevim cimam. Te cime, dokler so še bele, dajo kuhane in z oljem in jesihom zabeljene, prijetno jéd, ki se zóve hmeljeva solata. Nekteri pa jih več obrajtajo, ako so napravljene kot špargeljni.

Grobanje hmelja.

Če v več kot dvě leti starem hmeljniku kak štóri pogine, se pleše z grebenicami zapolnijo, kar se takole zgodi: Ob času postavljanja kolov se tudi na prazen kraj kol postavi.

Ob ovezovanju hmelja naj pustí delavec pri treh okoli pleše stoječih štórah po eno mladiko več kot drugod, namreč nar daljši na tléh ležati. Kadar te tri mladike toliko dolgo odženejo, da do praznega kola in še nekoliko čez sežejo, se od vsacega štóra do praznega kola Spavcov globoka grapa napravi, mladikam od tal tako dalječ, kar jih pod zemljo pride, perje poščiplje, jih v grape položi, zaspé, zahodi in versiče h kolu priveže.

Take grebenice rodijo že prvo leto, obilo koreniki napravijo, in drugo leto od starih štórov odrezane se same dobro obnašajo. Prevelike medprostore je treba znovega s sadikami zasaditi. Namesto dražega in zamudnega okopavanja hmeljnikov se znajo preorati. Za to delo se ima pa drevó posebne naredbe. (Dalje sledi.)

O zadevah poslov.

(Dalje.)

Še hušji je pa za tako deklé, ktero v mesto pridí prec v pošteni hiši službe ne dobi in nesrečno kakšni z vodnici v kremplje pade. Take babure, kterih je po mestih dokaj, oderajo ubogo z mestom celó neznano deklé, goljufajo revše za njegove krajcarje, in dostikrat jo — ko dušne prodajavke — s sladkimi besedami pregovorijo, ako je deklé zalo, da začne s svojo lepoto barantati, ali v kakošno službo stopiti, kjer duša in telo pod zlo gréste.

Res je, da je že marsiktero zalo kmečko deklé po ti grešni poti h kakošni imenitnosti prišlo in v mestu gospodinja postalo; zatorej tudi sto in sto družih mika po ravno ti poti hoditi, ako ravno — stoterim spodletí!

Po tem ovinku, v kterem smo vidili, da se dosto ženskih poslov v mestih že pogubi, preden v službo stopijo, se vernemo k napakam nazaj, ki v službah pokvarjajo posle zlasti ženskega spóla.

Ti gospodinja! ki se pri svojih prijateljicah pritožuješ, da te tvoj posel goljufa, kadar ga na terg pošiljaš, in da ti skrivé jedila iz hrama krade, ker ti stradati in o nar hušji zimi v merzli kamrici pod slabo odejo spatí mora, da se te male ure, ktere mu za počitek privošiš, komaj ogreti zamore, med tem ko tvoj pès ali mačka nar boljši grizljeje od tvoje mize dobivata in noč in dan pri péci ali clo na tvoji postelji počivata in lenobo paseta — povej: kdo je po tem takem vzrok, da se nar boljši posel v tvoji službi pokvari in spridi? ako mu okoljšine ne pripusté ali če ga je sram, da bi pred časom tvojo hišo zapustil.

In ti gospodinja! ki svojega posla za nar manjši pregrešek ali nerodnost z nar hušjimi in sirovšimi besedami psuješ, ali ga clo silovito napadaš, da mu ni mogoče več ko kakih 14 dní pri tebi ostati, — jeli, ti si tega že navajena, in zaslužka ti tudi ni treba plačevati, ker je vsak posel vesel, da še zdrav iz tvojih krempljev pride in raji svoje kervavo zaslužene krajcarje ti na vesti pustí. Nazadnje že več posla ne dobiš, ker se te vsak kot vruga boji; le še kakošno iz kmetov v mesto se zgubivši deklé se bo na limance tistih babúr, ktere za vsacega pòsla, ki ti ga pripeljejo, dvajsetico dobivajo, vjelo in o sili v tvojo službo stopilo.

In ti gospodinja! se pritožuješ, da opornega in neubogljivega posla imaš, ki ti vse nasproti dela, res si milovanja vredna, ako ne veš od kod ta opornost pride! Pazi pazi le bolj na svojega moža in posla: znabiti da

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 2. aprila 1853.

List 27.

Slava umetniku!

V čast domorodnemu malarju gosp. *M. Langus-u.*

(Pesem v veseli družbici prijatelov prepevana).

Naša družbica obseže
Dost častljivih pridnih mož,
Mož se k možu res prileže,
Kakor v vencu roža k rož';
Vendar — kar po zemlji hodi,
Splošni ne odgré osodi.

Eno cvetje le obstane:
To je cvet umetnosti,
Ki okó in serce gane
In k omiki duh budí;
Tako cvetje mi imamo
In mu čast in hvalo damo.

Gospod Langus-a častimo,
Ki med nami tú sedi,
In na zdravje mu napímo
Dokler glažek še derží;
Naj bi dolgo še veselí
V naši družbi ga iméli!

V mladosti se je trudil,
Se v Rimu dost učil,
Ondi duh umetni budil,
Ga je budil in bistril,
Da v domovja, v lastno slavo
Kaže vedno pot mu pravo*).

Marsikterga je obrisal
Ko bi v špiegel gledal se,
Starše otrokom on opisal,
Drag spomin zapustil je;
Marsikteri spí že v grobi,
Vendar še živí v podobi.

Glejte! onli v cerkvi sveti
Duša žalostna kleči,
Mater' božji razodeti
Kaj tak serce ji teži;
Malar serca nam odkrije,
Da z očesa solza lije.

Cerkev tam stoji visoka
Kloštra franciškanskega:
Vidi se na zidu roka
Malarja izverstnega:
Dokler cerkev ta bo stala
Njega slavnost bo spričevala.

Vtihnulo med nam' bo petje, —
Bo objedel časa zob
Nam iz lic življenja cvetje,
Nas objel bo hladni grob:
Malarju bo slava ostala,
Živa stena na-nj kazala!

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Hmeljove bolezni.

Hmelj je marsikteri hudi bolezni podveržen, ktera pa ne stori velike škode, ker majhin pridelk se večí del drago prodaja.

Nar nevarniši bolezin, po kateri zna celi hmeljnik pod zlo iti, je gnjiloba, ki se spervega pokaže na štorih, po tem pa tudina mladikah ali na perju. Če spomladi hmeljovi štori nič mladik, ali pa mladi le revne mladike odganjajo, so korenike bolehe ali vničene. Kakor hitro se to zapazi, je treba urno gledati, da se reši, kar se da, ali pa da se svet drugači v rabo spravi. Ta bolezin izvira od starosti štorov, če že 20—40 let stojé, ali od povodinj ali podzemeljskih studencin, če ni voda v redi odpeljana. Tak svet ni za hmeljorejo, zato naj se opusti, ker hmelj ne terpi močvira.

Gnjiloba se hmeljovih štorov tudi loti, če kebrovi in tudi druge sorte červi korenike oglojejo ali ranijo, da štori oslabijo, umerjejo in gnjiti začnejo. Pa večidel jih le malo pomerje, ker se rane rade zarasejo, in štori sčasoma se okrepcajo.

Tudi v r t n e b o l h e so hmelju nevarne in škodljive, one spijejo in preluknjajo voljno perjice mladik, in dostikrat pokazijo polovico pridelka. Ti nadlogi se nar gotovsi pride v okom, če se hmelj spomladi zarano, ali clo v jeseni obreže. Nekoliko pomaga in odvráčuje bolhe tudi potresanje hmelja s pepelom.

Nar škodljivši vsih bolezin je pa rija, ktera včasi pridelk enoletni, včasi celo večletni močno zmanjša ali pa popolnoma vniči; kadar več let zaporedoma pride, se šture pokončá, in ob vso rodovitost pripravi. V tak okužen svet ni varno koj novih sadik vsajati, ker tudi te rada rija pokvari. K sreči se taka huda rija le malo kdaj pokaže: po malem pak dostikrat, kar le malo škoduje. Rija pride od manaste röse, po kateri se drevesne uši brezštevilo pomnožijo, vse mladike napadenega štora od tal do verha pokrijejo. Se zgodi kaj tacega ob času, ko hmelj ravno začénja cvesti, gré vés pridelk pod zlo; pridejo poznejši, ko je hmelj že sterže napravil, ga scer ne pokončajo popolnoma,

*) Slavni Kukuljević-Sakcinski v Zagrebu je lani zamimiv življenjepis našega Langus-a na svitlo dal. Vred.

pa vendar pridelk ostudijo, in mu vrednost znižajo. Zoper bolezen hmelja ni pomoči v človeških rokah je popolnoma odvratni. Nar boljši pomoč je kak močen piš, da uši na tla otrese, po tem pa hud naliv, da jih v tla zabije in še na perju ostale z nesnago gori puščeno izpere in te merčese z zarodom vred pomori. Po taki odpravi nadležnih merčesov se hmelj spet oživi, in že tisto leto obilen pridelk donša.

Še druge drevesne uši pridejo, če jim je vreme všeč, na hmeljne šterške, jih poluknjajo, da vsi platički razpadajo. Tej bolezni je treba s tem v okom priti, da se šterški — zreli ali nezreli — nagloma poberejo in posušijo. Imajo malo moke v sebi, so nižji vrednosti, pa vendar boljši kot nič. Ta bolezen se kliče požrežba (Frass).

Huda suša ali vročina, pa tudi mráz ali dolgo terpeče deževje v jeseni o času zorjenja šterškov napravijo, da šterški zbolijo, namesto hmeljove moke in smole zadefovati, rudečkasti prihajajo in odcepati začnejo. To bolezen imenujejo lisico.

Lisici se pridelek otme na enako vižo kot riji ali drevesnim ušim. (Dalje sledi.)

O zadevah poslov.

(Konec.)

Kako hočemo tedaj dobre posle imeti, ako jim je v službah tolika prilžnost dana, pohujšati se in se mnogih nepak naučiti! Kako se more od posla tirjati, da bi on postrežin, molčljiv, zvest, pohleven, zadovoljin in poterpežljiv bil, ako v toliko hišah ravno vse nasprotno najde? Star pregovor že pravi: „kakor gospodar, tako služabnik“, in ti pregovor se, žalibog, le preveč poterduje.

Naj bo tedaj poselska postava še tako dobra, bo sama le malo zdala, ker zleg, kakor smo sedaj razložili, če ne ravno vselej, vendar večidel kje drugod leži, kakor ga navadno išemo.

Bodimo sami drugači, in tudi posli bojo boljši, katerim je naše obnašanje izgled!

Res je scer, da tudi pri hvale vrednih gospodarjih in gospodinjah se najdejo slabi posli, ki so že sami po sebi, po slabi izreji od mladih nog popačeni, ali taki, ki so se v prejšnjih službah popačili, ali pa med tem, ko niso službe imeli. Pervemu vzroku zamore le bolji izreja mladine, drugemu pa poboljšanje gospodarjev in gospodinj izdatno v okom priti; zraven tega zamore še le poselska postava kaj koristiti. Obojno pa se ne da v enem hipu doveršiti; zdravila, ki segajo v korenino bolezni (Radical-Curen), hasnijo vedno le počasi.

Kako bi se pa dala tista spačenost poslov odvrčati, ki se prime poslov v mestih med tem ko nimajo službe, čem v sledečem nasvetovati.

Po naših mislih bi kaj koristno bilo, ako bi se zlasti v večih mestih ena hiša po gosposki odkazala, v kateri vsi posli ženskega spola, ki iz dežele pridejo in vsi tisti, kateri so brez službe, bi mogli tu noč in dan prebivati in tu službe čakati, namest da toliko nevrednih babúr se s takimi rečmi pečá in posameznim ubežišče in prebivališče dajé, kjer se posli v tolikih rečeh pokvarijo. Takih hiš smo v mnogih deželah več vidili in njih korist in dobroto spoznali, ker policijska vradnija nad takimi hišami lože čuje, in se oskerbstvo vedno le poštenim mestjankam izročuje. V taki hiši imajo posli živež in prebivališče po ceni od policije pregledani in poterjeni; noben posel ne smé brez dela biti, ker vsakemu je po svoji moči in vednosti delo naukazano, za katero tudi plačilo dobiva. Posamem ne smé nobedin hiše zapustiti,

le več skup jih smé z dovoljenjem varhinje po dokončanem delu za eno uro na sprehod iti. Kdor posla potrebuje, ga mora le iz te hiše vzeti in v pričó varhinje s poslom pogodbo narediti, kar se v hišni zapisnik zaznamva. Po tem je gosposki lože razpartije med gospodarji in poslom razsojevati. Kdor iz službe gré in v mestu ostati hoče, mora prec v to hišo priti, in akoravno že kje drugod službo ima, morajo vendar pogodbe v hišni zapisnik zapisane biti.

To je pravi poselski red, kateri zasluži, da bi ga povsod vpeljali, in tako bi dospeli važno stopnjo k poboljšanju naših poslov, ker bi se nevarno potepanje in pokvara brezslužbnih poslov s tem overalo in se jim prilžnost jemala včasih na nesramno vižo se po prepovedanih kotih potikati in edin po družem se pohujšati.

Zna biti, da kdo poréce: to je lahko govoriti, pa teško izpeljati. Vem, da ni ravno lahko; če pa hočemo tistemu zlegu resno v okom priti, zavolj kterega se razlega tolikšen hrup po mestih in kmetih, se ni ostrašiti over in težav! Vse je mogoče, če se le hoče! Saj je že takih naprav po svetu dokaj!

Zna biti, da se bo komu taka družina brezslužbnih poslov smešna zdela. Takemu le pokažem na druge naprave, v kterih tudi po več ljudi enega namená in opravila skupej živi in se skupej sprehaja. Rednost ni nikakor in nikodar smešna, čeravno se aboti in zijaalom smešna zdí!

Na vsako vižo pa se mora na tiste babúre ostro paziti, ktere, ko so same posli bile in se služb naveličale, so se zdaj v kakošno izbico v pokoj vsedle in se velikokrat le s tem preživé, da posle po hišah ponujajo in jih tudi večkrat zvodijo. Takim, če niso skoz in skoz poštene znane, se mora njih rokodelstvo zatreti, ako hočemo boljši posle imeti, ker take babúre slabim poslom narveči potuho dajejo, in včasih clo, kar so posli vkradli, skrivajo in prodajajo; take stanišča so večkrat pravi berlogi za malopridne posle.

Al še enkrat rečemo: bodimo sami drugači in tudi posli bojo boljši! Dobri izgledi poboljšajo tudi razuzdanega človeka. Kdor se pa ne dá poboljšati, naj se v delavšnici učí drugo pesem peti!

Zna biti, da smo se komu zamerili s tem, kar smo odkritoserčno govorili. Al zamera gor zamera dol, — naj nam kdo dokaže, da nism o resnice govorili? Bk.

Koderčija in mletvina.

Glad je kej čuden kuhar, — on ume hrano tako pripraviti, da je brez zabele in brez solí vendar okusna. O polajšanju solne cene še zmira milo upamo. Kakošna se bo nam za zabelo godila? To sam Bog vé; zakaj tudi v tej reči se svet obrača, pa za nektere njegove prebivavce kej nevgodno! Dokler se je podzemljic (krompirja) pridelovalo, je Ložka, Potoška in Bloška okolica dokaj opitanih prascev v Terst poprodala; pretečeno leto so pa še nekteri odtod za svojo hišno rabo šep (slanino) v Terstu kupovali! Scer se pri kakšnemu mlinarju še najde, drugod pa pri kmetih je tukej debel prasec skorej bela vrana.

Več vasí je že tu, kjer čez zimo ni v svinjaku kermaka. Pomladi prascarji iz Dolenskega, Štajarskega in Horvaškega cele jate prascev priženejo, ki jih po jako visoki ceni in tudi na brado poprodajo. Kaj pa je kupčija na brado? bi tisti naj umevniši povedal, ki je primoran se ž njo pečati. Medlo svinče na brado kupiti, se pravi, ga čez leto pridno rediti, da se vendar v jeseni, ako se pitano po sreči prodá, prascar odrajta. To se pravi kmetovati, da je gorjé! Svénška kupčija tedaj na brado že več let gerdo kmetu guli brado.

Pa tudi neke pijavke v zdanjih siromaških okolšinah dovolj zlega napravijo. Pa to niso pijavke tiste baže,

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 6. aprila 1853.

List 28.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Kakošno škodo delajo vetrovi po hmeljnikih.

Vetrovi omendrajó mladíke, jih otolčejo in žulijo ob natične kole, jim veršičke odbijejo, in tako hmeljnikarja ob večí del nadjanega pridelka pripravijo. Za tega voljo je bilo že spredej rečeno, naj se hmeljniki v zavetnih krajih zasajajo.

Sušivnice za hmeljni pridelk.

Hmelj se mora sušiti v sencí pod streho na ílnem tlaku (esterlihu) ali pa na dilah. Ílne tla (ešterlih) dobro suhe brez opek so za to narboljši; hmelj se na njih nar hitrejši in nar lepši posuši. Opečni tlak (tlak iz cegla) zapraši večidel hmelj, in mu kup zniža. Na dilah se kasno suši, ker se one nategnjene mokrote teško znebijo.

Da sušilo spešno napreduje, naj ima streha na obéh stranéh dosto linic, da sapa prosto čez hmelj vleče.

Kdor ima malo prostora hmelj sušiti, naj si napravi stavnice (Stellagen) z več lesami eno verh druge. Na lesah ali tudi mrežah se hmelj narlepši in nar hitrejši suši, brez da bi treba bilo ga kaj mešati ali obračati.

Tergatev hmelja

je začeti, kakor hitro je polovíca šterškov rumena. Hmelj je sploh zrel, kadar se hmeljnámoka in smola v šterških pokažete. Po tem naj se tergatev berž ko mogoče opravi, kar se takole zgodi:

Vse mladíke se odrežejo za čevljev visoko nad zemljo; terdno zatakneji natič se z udom (dromgom) nekolíko privzdigne, da rahlo v luknji tiči; potem se natič močno otrése, da mokrota doli skaplja, pa tudi razni merčesi spod perja na tla pcepajo, — zadnjič se natič s hmeljem polagama na tla položi, da šterški ne odletijo. Položeni natič na spodnjem koncu z desno roko deržeči delavec prime z levo hmeljne mladíke, potegne z njih natič, in ga nastran položi. Koj za tem delavcom reže drugi delavec hmeljne mladíke na dva čevlja dolge kose, in poslednji obira šterške, kar se ročno zdeluje, dokler hmelj ni zvenul. Za tega voljo naj se te dela vedno poredoma opravljajo.

Terganje šterškov naj se pazljivo opravlja, da pecelj pri šteršku ostaja, sicer se šteržek v veliko škodo razspé. Pecelj pa naj ne bode čez pavec dolg, pa tudi naj se več kot troje majhnih ali dvoje velíkih šterškov vkup ne derži; pazi naj se tudi, da nič perja vmes ne pride.

Odergani hmelj se meče v koše ali jerbases; napolnjeni koši in celi jerbasi se proti nosijo na su-

šivnico, kjer se hmelj tak na tanjko strese, da šteržek pri šteršku leži.

Tako razgernjeni hmelj naj se po dvakrat na dan, pri lepem vremenu skozi tri dni, sicer pa več dni rahlo obrača, da dobro prevene. Po tem se ga na štiri do pet pavcov na debelo vkup zgerne, in le po enkrat na dan premeša. Kakor hitro je hmelj tako suh, da se peclji lomijo, se ga čevljev na debelo vkup spravi, in včasí z lopato oberne, če bi kazalo, da odjenjuje, ali volen postaja. Kadar je toliko suh, da se tudi notranji pecelj v šterških lomi, se spravlja na štiri čevlje visoke kupe. Te kupe je treba včasih pregledati, in če se zapazi, da je hmelj odjenjal ali se clò vgrej, se takole prahljá: kol se zarine pod kup, in se tresleje do verha kupa vzdigne, da se tako celi kup premeša in zrahljá. Močno ogreti hmelj naj se ročno spet na tanji razgerne.

Dobro posušeni hmelj naj se spravi do prodaje na 6 čevljev visoke kupe.

Ušív hmelj potrebuje več časa, da se posuši, sicer dobí ostuden duh, kar mu ceno zniža.

Po stavnicah na lesah ali mrežah na tanjko razgernjeni hmelj se brez vsega mešanja o treh dneh do dobrega posuši. (Konec sledí).

Ni prav ne, da se možki kod nas sramujejo predíla.

Gotovo se človekoljubu mílo storí, viditi na več krajih po Slovenskem možkih, katerih ni sram razterganíh hoditi, prestí pa — poštenega dela — jih je sram.

Neki večer stopim v eno híšo, kjer bivata mož in žena s šestero le možkimi otroci. Žena skerbí za večerjo, in, kar more, priskakoma prede; mož pa s tremí odraslimí sinovi roke križem derží, akoravno so bile jim srajce umazane in luknjaste, da so gerde bile pogledati. Pri tí priči poprimem za besedo vprašaje: „zakaj nepredete tudi vi?“ Al bi ne bilo viditi in slíšati kratkočasno, ko bi petero kolovratov bérndalo v stanici? Kako lahko bi se spomladi dvoje srajc in svitic (gat) ukrojilo za vsakega zmed vas, pa bi gotovo ne bili tako raztergani, ko ste!

Na to mi gospodar nekaj rezno odgovorí: „pri nas ni te navade, da bi možki preli; to ni naše delo.“

„Vendar bi radi cele in bele srajce nosili, kaj ne?“ — velim jaz — in ko vidíte, da žena na vse dospetí nemore, pokaj bi jí rají ne pomagali, ko tako križem roke deržeči brez dela sedeli; to bi vam bila koristna zabava.“

„Bo že“ — veli mož — „ona lahko izprela, saj nemamo lana veliko.“

„Zakaj pa ne?“ — velim jaz — „lán raste rad

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., sicer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 13. aprila 1853.

List 30.

Podúk v hmeljoreji.

(Konec.)

Basanje hmelja v cehte.

To delo se še le opravlja, dokler se hmeljnja velicah sežinj visocih kupih ne vgreje, in se takole zdeluje. Na nezašiti konec cehte se priveže obroč tako širok kakor je cehta; en delavec stopi v njo z zavezano glavo, po tem se vzdigne odperti konec cehte kviško, da samo nje spodnji konec na tleh sloni, in se terdno za strop priveže. Na to se hmelj po malem noter stresa, da ga delavec proti enakomerno po celi cehti zatlači, dokler ni cehta polna.

Tako spravljene hmelj je pripravno blago za prodaj, katero eno leto svojo vrednost ohrani, potler pa čedalje več peša. Za tega voljo naj vsakter hmeljnikar gloda se ga znebiti, preden se nov pridela.

Raba hmeljnega perja in mladik.

Hmeljno perje in mladike ali tertice je govedom, posebno pa ovcam in kozam prav prijetna piča, ki pomnoži molžo. Za to rabo naj se hmeljovje dobro posuši, spravi in do novega leta poklada, sicer postane pusto in neokusno, pa tudi ni več tečno.

Opraviła v hmeljniku po tergatvi.

Je hmelj potergan in hmeljovje iz hmeljnika spravljeno, se mora natič pobrati, iz hmeljnika znositi, in čez zimo dobro spraviti, da ne pogrije, pa tudi, da ga ljudje za kurjavo ne pokradejo.

Po zveršenju tega dela naj se hmeljnik, če je potreba, dobro pognoji in po tem kot prejšnje leta križom preorje.

Tako so dodelane letne opraviła v hmeljniku.

Vrednost hmeljovega pridelka.

Hmeljov pridelk je nektero leto obilen, nektero pa clo majhen.

Po dostoletnih skušnjah da s hmeljem zasajeni oral (joh) sveta od leta do leta do 9 centov hmelja, kterega vrednost je, cent po nizki ceni na leto le po 30 fl. računjen, 270 fl.; hmeljovja za klajo ali nastel se smé rajtati 32 centov po 20 kr., kar verže 10 fl. 40 kr.; skupšina 280 fl. 40 kr. Vsi stroški enega leta znesejo do 210 fl., ostane tedaj čist dohodek od oralu 70 fl. 40 kr., kterega noben drug pridelok ne doseže.

Kdor more, naj se nikar ne prenagli s prodajo hmeljnega pridelka, ker je proti pomladi navadno dražji. Če pa poleti nov pridelk dobro letno obeta, je varno, se starega hmelja pred ko pred znebiti, ker mu bode šla cena dan za dnevom nazaj.

Sklep.

Omenjene težave in nevarnosti pri hmeljoreji, verh teh še veliko preskakovanje cene ostrašijo marsikterega se ž njo pečati, pa vendar se je vsakter previden kmetovavec, kteri dohodke hmelja dobro pomisli, gotovo po malem loti.

Kako s hmeljem ravnati, da bo prav, smo dostojno razložili v nazočem poduku. J. O.

Il kot gradivo.

Ta snova je za zidarijo neobhodno potrebna. Z ilam namreč se morajo vsi zidovi zvezati in uterditi, ki so ognju in vročini izpostavljeni, kakor dimniki, ognjiša in ognjopaži.

Ravno tako potreben je il za napravo sušivnic in pečnic; navadno apneno mavto bi tu ogenj kmalo pokončal.

Nežgane opeke iz ilovice se zamorejo le z ilom zazidati; sploh, vse hišno zidovje se dá iz samiga ila napraviti, in take staniša postanejo prav zdrave in prijetne: ker il gorkote skozi se ne spuša — torej so pozimi gorke, poleti hladne, verh tega pa jako ognjovarne.

Le škoda, da ilovje in tako zidovje prerade miši in podgane podrovajo, in da tako pohištvo razpadljivo postane.

Tako imenovana varčna mavta (Sparkalk), ki jo iz ila, peska in apna napravljajo, za zidanje ni prikladna.

Il se močno vsuši. To se vidi po tem, ker en kubiški čovelj vlažniga ila počez 109 funtov, ravno toliko vsušeniga ila pa le 100 funtov vaga. Za tega voljo se mora pri zidanju z ilam na to njegovo lastnost dobro paziti.

Starozgodovinski pomenki.

VOSEGO. SACRVM.

Muchar ex Grutero Gesch. d. Stei. I. pag. 409.)

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«

Ze smo rekli, da je podoba Višnuta bila voda. Vodo so stari narodi imeli za pervino, in vse organičke stvari so po njihovih mislih prišle iz vode ¹⁾. Zato v Višnutovem častju najdemo dvé vodni avatari: Matsja-avataro, spremeno v ribo, in Kurma-avataro, spremeno v karmo, krmo, to je, želvo. Med vodnimi živali pa se tudi najde kača, in od Višnuta se piše, da se na kači po morji pelja ²⁾.

¹⁾ Creuzer Symbol. I. pag. 394. — ²⁾ »Višnu deaster piše Paullin (System Bram. 178. in 288) per serpentem Sessen vel Vasughi dictum super quo requiescit adumbratur«.